

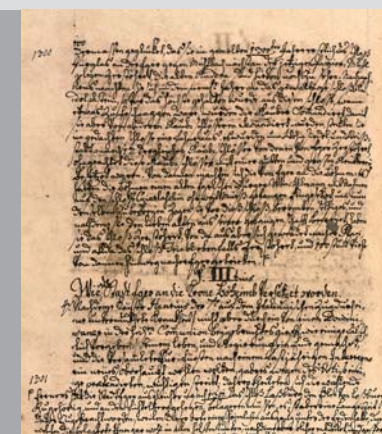
Ze staré chebské kroniky

Miloš Říha

Vydáno u příležitosti oslav historického výročí jako součást doprovodných akcí

Cheb | 700 let s Českým královstvím

1322–2022

Digitalizovaný dokument Johann Thomas Funk
Chronik der Stadt Eger: www.manuscriptorium.com
Překlad kroniky: www.tic.cheb.cz/o-chebu/kronika/

Turistické infocentrum CHEB

infocentrum@cheb.cz
Tel.: 354 440 303
www.tic.cheb.cz
www.chd.cheb.cz

Příčiny rozkvětu města

Chebský purkmistr Johann Thomas Funk se ve své rukopisné „Kronice města Chebu“ z roku 1743 zamýšlel „*kerak dosáhlo město Cheb tak velkého rozkvětu*“ a viděl čtyři hlavní příčiny, které vedly k prosperitě města. Především to byl rozvinutý mezinárodní obchod, a to zejména se sukrem,

kůží a sladem. „*Úctyhodné řemeslo soukenické patřilo v minulosti k nejsilnějším a nejvýznamnějším ve městě a sukno, které se zde vyrábělo, bylo tak vzácné, že se s ním obchodovalo široko daleko. Řemeslníci, vyrábějící výrobky z kůže, zbohatli z prospěchu, který jim přlynul z obchodu s kůžemi, a předměstí před Mostní branou obývali téměř výhradně oni. O tom, jak veliký a výnosný obchod se sladem měli místní měšťané, svědčí skutečnost, že jen v samotném městě Chebu bylo na 50 sladoven, které kvůli své vyhlášené kvalitě mohly jen stěží uspokojit poptávku po sladce z velmi vzdálených míst.*“

O povznesení města se dále zasloužilo „*široko daleko proslulé chebské pivo*“. Nejstarší pivovar ve městě byl v dnešní Křižovnické ulici už v roce 1300. Každý chebský měšťan – majitel domu – měl právo várečné a mohl si tak vyrobit až 12 várek piva ročně. Do 15. století bylo ve městě osm městských pivovarů a později jich bylo až čtrnáct. Základní surovinou pro výrobu piva byl ječmen nebo pšenice (výjimečně i oves) a přidával se chmel a všelijaké další koření – jalovec, fenykl, hřebíček, šalvěj, řebříček, někdy také třešňové květy, březová, dubová a borová kůra. Na počátku 19. století vyrobily městské pivovary průměrně 850 až 900 várek piva ročně a z tohoto množství se 600 až 700 věder piva (tj. ca. 34–40 hl) do-
dávalo městům, vzdáleným 20–30 mil (ca. 150–225 km).

Chebská medovina

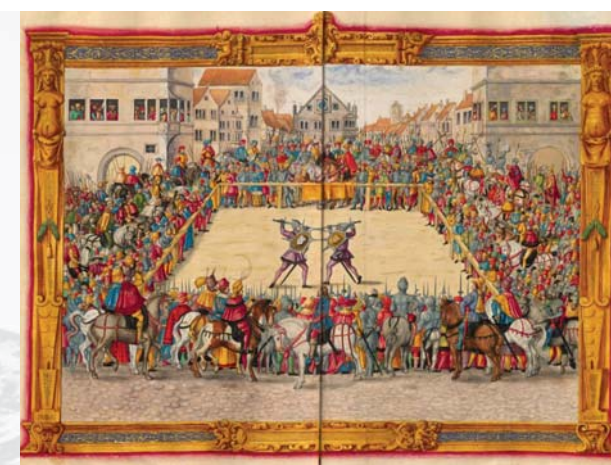

Třetím zdrojem věhlasu města byla chebská medovina (*Egrische Meth*), která byla „*nejen vyvá- žena široko daleko, ale s mimořádnou oblibou také ctěna jako dar císařům, králům a knížatům*“. Receptura výroby chebské medoviny spočívala v pomalém vaření směsi jednoho dílu medu s osmi díly vody, spolu s rozličnými ingrediencemi – chmelem, šalvějí, koriandrem apod., čímž

došlo k fermentaci, která prý dodávala nápoji opojnou sílu. Svařená směs potom kvasila a po dokvašení byl nápoj filtrován a čefěn. Největšího věhlasu chebský *Meth* získal okolo roku 1400. V kronice je zápis, jak v roce 1404 putovali norimberští tovaryši až z Norimberku v pantoflích, aby se v Chebu napili dobré chebské medoviny. Přinesli s sebou tehdy darem umělecky zpracovanou 250 liber těžkou lampu s 12 apoštoly; tato lampička byla potom v roce 1827 převezena na císařský zámek Laxenburg u Vídně.

Čtvrtým benefitem města byly prameny léčivé kyselky (pozdější Františkovy Lázně), které zde „*už v roce 1196 užil Jindřich arcibiskup pražský a vévoda český na radu svých lékařů*“. Největší rozkvět lázeňství nastal na počátku 17. století. Lázeňští hosté byli ubytováni v chebských měšťanských domech, na volná místa se dlouho čekalo a prospěch z lázeňství měli především chebské ubytovatelé a výrobci kovových a dřevěných van a škopků.

Územní ztráty Chebska

Nejrozsáhlejší bylo území Chebska na počátku 12. století za markrabat z Vohburgu. V následujících staletích přišlo Chebsko postupně o oblast Waldsassenu, severní oblasti bavorské Horní Falce (Stiftland, Sechsamtergebiet), franské předhůří, horské partie Smrčin a nejjižnější cíp saského Vogtlandu. Územní ztráty pak pokračovaly i ve 14. století a ještě v letech 1412–1413.

Norimberský purkrabí Johann si protiprávně zvětšil území purkrabství, když se zmocnil 46 obcí na Chebsku. Spor Chebu s rodem Forsterů u hrad Neuhaus nedaleko Selbu řešil nakonec zemský soud ve Fürthu u Norimberka v roce 1413. Chebské měšťané „*byli nuceně předvoláni k zemskému soudu do Fürthu u Norimberka a tam se podvolili právu a nemohli užít svých privilegií, které výše jmenovaní Chebské měšťané měli od mnoha starých císařů a králů, aby je nikdo nemohl nuceně předvolat, a tyto listy byly zapečetěny zlatými bulami. Chebské měšťané se proti tomu odvolali k našemu duchovnímu otci, papeži Janovi a k římským králům a budoucím císařům*“. Odvolání na stará městská privilegia však nebylo Chebu nic platné a zajatí chebské měšťané Erhard a Zikmund Rudisch, Albrecht Frankengrüner a Rudell Juncker byli nuceni hájit právo Chebu soudním soubojem – tzv. palcátovým soudem. Chebské měšťané svůj spor prohráli a ještě navíc „*museli dát purkrabímu 6000 zlatých, aby se nehněval a aby odvrátili vážné nepřátelství s purkrabím*“.

Veřejné stavby

Když se původní tržní osada u slovanského hradiště, později chebského hradu a císařské falce rozrostla na město, bylo někdy před rokem 1135 založeno nové velké náměstí a postupně budovány veřejné stavby – stará gotická radnice na náměstí před rokem 1147, kamenný dům cisterciáků

před rokem 1203, kostel sv. Mikuláše kolem roku 1220, špitál Blahoslavené Panny před rokem 1256 a komenda Řádu německých rytířů před rokem 1265. V roce 1256 už také stál klášter minoritů (františkánů) a v roce 1268 klášter chudých sester sv. Kláry. Katastrofálnímu požáru města, který vypukl v noci 16. dubna roku 1270, padlo za obětí více než 150 lidí (také 4 řádoví bratři z kláštera minoritů), shořely desítky domů, včetně staré radnice na náměstí (také všechny historické listiny, městská i rodová privilegia), včetně nejstarší židovské synagogy a množství nenahraditelných památek ve městě.

„*Nechci se zde zmiňovat o velkých škodách, které v důsledku požáru utrpěli občané na svém majetku a živo- bytí, neboť je o tom lépe pomyslet než to popsat. Škody, které utrpěla městská obec v důsledku požáru veřejného statku, je možné posuzovat také z toho, že město nemělo síly a prostředky, a také se nemohlo po dlouhou dobu vzbudit k tomu, aby mohlo znovu vybudovat veřejné budovy, které vyhořely a byly zničeny, jako byl farní kostel a špitál.*“

Obnova města po požáru

Po velkém požáru přišlo do města mnoho bohatých šlechtických rodů z Chebska, které si postavily velké domy ve městě. Mnozí měšťané získali významné úlevy tím, že si mohli výhodně opatřit dřevo na stavbu z říšských lesů. V raně gotickém slohu byl opraven kostel sv. Mikuláše a oba původní donátoři – Honigar, pán na Se-
cbergu a Hecht, pán

na Podhradu – nechali znovu a na větším půdorysu postavit klášter minoritů i s kostelem Zvěstování Panny Marie a v roce 1288 také klášter klarisek.

V obnově františkánském kostele Zvěstování Panny Marie proběhla 30. ledna 1285 po slavnostním vysvěcení kostela slavná svatba českého krále Václava II. s Gutou Habsburskou, dcerou římského císaře Rudolfa I.; ten „*milostivě jednal s tímto králem, potom mu předal nejen království české, svoji dceru provdal za tohoto neklidného knížete, aby on zavedl mír a jednotu v Německu. Král měl u sebe také svého nevlastního otce pana Závíše z Rožmberka a další stavby české. Nevlastní otec Závíš císaři nedůvěřoval, nýbrž zůstal v jedné vsi před městem Chebem [...] Královská svatba byla tady v Chebu v obzvláštním přepychu a velké nádheře, ukázalo se 6 biskupů, jako: biskup pražský, z Řezna, Pasova, Naumburgu, Mersenburgu a Olomouce. Světští potentáti tu byli: král polský, vévoda bavorský, markrabě brandenburský, vévoda švábský, purkrabí norimberský, vévodkyně rakouská a mnoho dalších knížat, hrabat a pánů, také bezpočet šlechtických rodů, kteřížto všichni s radostí byli přítomni této svatební slavnosti, poněvadž tímto sňatkem se účastnili dlouho žádoucího klidu, zlatého míru.*“

Chebská řemesla

Kromě soukenictví a zpracování výrobků z kůže se v Chebu rozvinula i další řemesla, například vyhlášené chebské puškařství. Řemeslnické cechy v Chebu vznikaly už od konce 14. století a koncem 15. století k nim patřily: soukeníci, zpracovatelé kůže, kramáři, šenkýři, ševci, krejčí, řezníci, tesaři, zedníci, kožešníci, kováři, koláři, pekaři, mlynáři, pláteníci, hrnčíři, knihvazači, zámečníci, stříhači sukna, kloboučníci, truhláři, sedláři, výrobci uzd, nožíři, zlatníci, výrobci svící, lazebníci a perníkáři. Císař Karel IV. v roce 1351 a pak znovu v roce 1355 všechny cechy v Chebu zakázal, ale později se mnohé obnovily, než byly zrušené instrukcí císaře Josefa II. z 3. 5. 1784. Cecharní zřízení pak definitivně zrušil císař František Josef I. s vydáním živnostenského řádu 20. 12. 1859. Cech soukeníků a chebských řezníků se proslavili i při vojenských úpravách města Chebu. „Při dobývání hradu Kraslice, stejně jako při dobývání hradu Neuhaus [v roce 1412], se místní soukeníci drželi tak statečně, že jako první za zvuku trubek vtrhli do hradu a dobyli jej. Za to dostalo ctihodné soukenické řemeslo od milostivého magistrátu jako odměnu za svou statečnost privilegium, aby to o Masopustu, v den jejich výročí, slavilo čestným tancem, nebo vyvěšením praporu a tyto slavnosti mohli slavit za zvuku polnice.“

Obrana města

Městské hradby měřily po obvodu téměř 2 km a uzavíraly plochu přes 24 ha. V městském opevnění bylo 44 věží, z toho 24 věží bylo v městských hradbách (tj. ve vnitřním opevnění) a 20 parkánových věží ve vnějším parkánu (tzv. Zwinger). Vstup do města chránily tři hlavní brány (Mostní brána, Lodní brána a Horní brána) a dvě malé výpadevé branky (Radanská a Rámová). Český král Václav IV. povolil v roce 1397 rozšířit a vylepšit městské opevnění z roku 1247. V roce 1395 mělo město ke své obraně ca. 2600 mužů a v době husitských válek dokonce 4200 mužů (2000 žoldnérů a 2200 ozbrojenců městské a venkovské hotovosti). Po třicetileté válce bylo v letech 1652–1740 vybudováno moderní barokní opevnění. Cheb byl obléhán v letech 1430 husity, v roce 1630 a 1647 Švédy a v roce 1742 francouzskými vojsky. „V roce 1428 se rozkřiklo, že snad husité chtějí vyrazit na Chebsko. Samotné město se už od počátku této krize dostalo do dobrého stavu obrany a prostavělo až 10 000 zlatých. Aby se mohlo bránit ještě lépe, nechalo pokácet všechny své krásné stromy v zahradách okolo města, což se stalo v sobotu před Velikonocemi. [...] Konečně v tom roce na svátek sv. apoštolů Šimona a Judy přišli husité od Horního Slavkova na Chebsko a potloukali se tu se 75 koňmi. Když to vešlo ve městě ve známost, vyslali Chebské obránce, které muselo brzy následovat ještě 50 žoldnérů na koních. Ti pochytali 24 husitů i s 42 koňmi a ostatní husity pobili. Přitom se zmocnili 27 kuší a 2 brnění. Wilhelm Hartenbach však spadl a udeřil se do krku o ocelový límec, načež zemřel.“

Židovský pogrom

Podnětem pro první velký židovský pogrom v Chebu 26. března roku 1350 bylo fanatické kázání v kostele. „V roce 1350 na Svatý Zelený čtvrtek kázal ve františkánském klášteře jeden mnich tohoto kláštera o hořkém utrpení a smrti našeho Božího Spasitele. Přednášel svým posluchačům, že ač zcela nevinný, byl Ježíš z podnětu nevědě-

ných Židů katovými pohánky umučen a zabit tím nekrutějším způsobem. Jeden voják, který byl kázání přítomen, si to vzal natolik k srdci, že rozhořčen vyskočil, popadl kříž u nejbližšího oltáře a s tímto křížem v ruce zvolal silným hlasem: Kdo je opravdovým katolickým křesťanem, ten by měl pomstít nevinnou krev Kristovu a jeho následovat, on chce být jejich hejmanem a vůdcem, ale oni by měli dělat to, co uvidí dělat jeho. Dav, který byl beztak vůči Židům zaujatý a plný nenávisti (někteří říkají, že jsou jim mnoho dlužní, podle jiných zas jsou Chebané už dlouhé roky sužováni Židy), toho vojáka následoval ve velkém počtu, každý popadl, co šlo, aby jen rychle na Židy zaútočil a ubil je k smrti, od těch nejmenších až po nejstarší.“

Obrovskému krveprolití padla za oběť většina chebských Židů. Velký počet jich byl přítomn zahnán právě do úzké uličky (Ulička zavražděných) mezi Židovskou a Provaznickou ulicí. Zachránili se jen jednotlivci.

Pohromy a katastrofy

V roce 1325 byla v Chebu tak silná povodeň, že se dalo plout s čluny a vory v Lodní ulici (dnes Smetanova ulice a Kasární náměstí), která odtud údajně získala svůj název. Město sužovaly časté požáry – zejména katastrofální požáry v letech 1270, 1474 a 1809. Jindy zase panovala vedra, dlouhá sucha a neúroda, nebo náhlé víchřice, jako

ta v roce 1571, při které se vyvracely stromy v sadech a zřítíla se i věž radnice. Město zažilo i několik morových ran, jako roku 1463, kdy zemřelo na Chebsku 5000 lidí. Město potom vybuodovalo první vodovod od pramenů pod Zelenou horou do 20 veřejných dřevěných kašen. V roce 1337 zpusťořilo hejno sarančat celé Chebsko a další nálet sarančat v srpnu roku 1693 popisuje kronikář: „Na svátek sv. Bartoloměje dorazilo na Chebsko večer ve čtyři hodiny tak velké množství strašlivých kobylek, že je tomu téměř nemožné věřit, jak to ještě nikdo neviděl. Ty kobylky sežraly veškerý plevel, trávu i obilí, které ještě stálo, a mezi lidmi způsobily veliký strach. Následujícího dne 25. srpna vyrazila hejna znovu v osm hodin v takové síle, že si to lze těžko představit. Všechny zvony ve městě začaly zvonit a pokračovaly tak dlouho, dokud to hejno trvalo, a to až do devíti hodin. To hejno bylo na jednu míli dlouhé a jednu míli široké.“

Skandály

Ve své tisícileté historii zažilo město Cheb také mnoho skandálů. Jistý Franz Mödel v roce 1397 probodl chebského měšťana Hanse Rudische, kterého přistihl se svojí manželkou. V roce 1525 zase hrozila dvěma purkmistrům města Chebu defenestrace, když 80 chebských měšťanů složilo přísahu, že je „po českém způsobu“ vyhodí z oken radnice pro jejich ziskuchtivost a úplatkářství. Útoky na radnici tehdy dokázali zabránit městští žoldnéři a tak byli oba purkmistři pouze sesazeni z úřadu. Také v roce 1593 byl kvůli své ziskuchtivosti sesazen z úřadu purkmistr Christoph Klinkervogel.

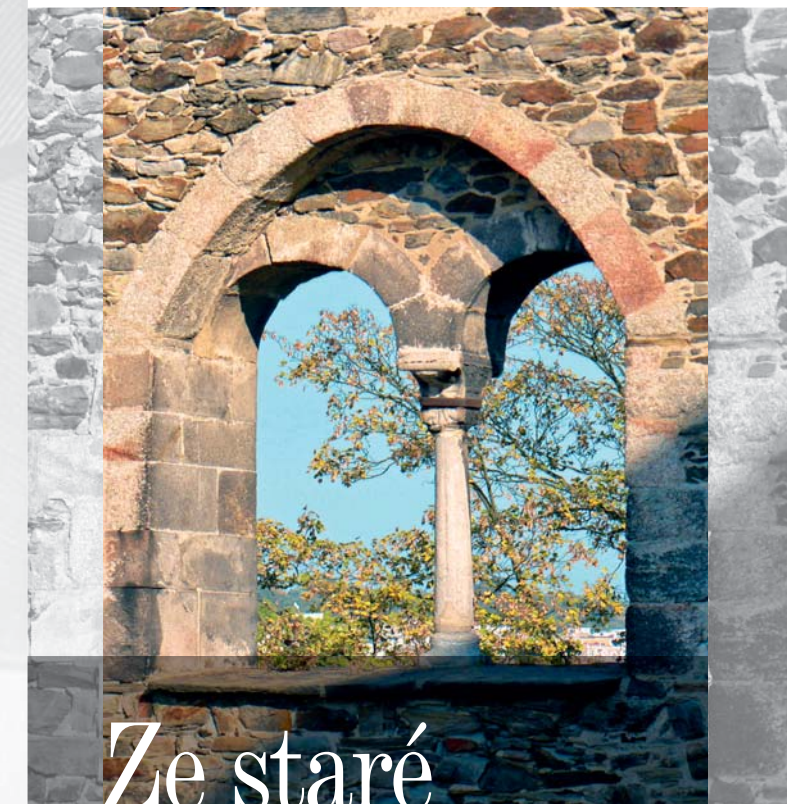
O další skandály se postaraly některé řádové sestry kláštera chudých sester sv. Kláry. V roce 1463 dostal papež Pius II. stížnost chebského senátu a rytířstva na údajný zvrhlý život některých sester. V letech 1557–1559 opustilo klášter pět sester a dokonce i abatyše Margaretha z Aue, když předtím odvezla z kláštera mnoho povozů a dala protiprávně do zástavy klášterní státek.

Chebské klarisky opatrovaly zvláštní recepturu, podle které v klášteře vyráběly tzv. „Mithridat“. Hlavní ingrediencí tohoto nápoje byl dryák, vyrobený ze směsi opia, medu, vína, myrhy, třezalky, zázvoru, skořice a mnoha dalších ingrediencí, které zrály několik let. Do směsi se dále přidávaly maliny, vraní oko čtyřlístě, známé jako účinné afrodisiakum a významnou složkou dryáku byl přítom také opiat ze zaschlé šťávy nezralých makovic máku setého. Klarisky k tomu nabízely také své vyhlášené perníčky, koblíhy, koláčky a sušenky a klášter tak získal značné bohatství, protože odbyt tohoto artiklu byl skutečně mimořádně velký.

CHEB

700 LET S ČESKÝM KRÁLOVSTVÍM

Ze staré chebské kroniky

